

SUV VA ENERGETIKA SOHASIDA MINTAQAVIY HAMKORLIK: YASHIL SIYOSAT VA MUVOZANAT

Lazizbek Xamdamov Shuxrat o'g'li

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti,

Xalqaro jurnalistika fakulteti,

Xalqaro munosabatlar yo'nalishi

2-bosqich talabasi.

Tel: +998918882717

Email: lazizbekxamdamov9@gmail.com

Shukurilloeva Lazzatoy Shamshodovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Ingiliz tili birinchi fakulteti

2-bosqich talabasi.

Email: shukurillayevalazzatoy@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada mintaqaviy suv-energetika diplomatiyasi doirasida yashil siyosat bo'yicha umumiy yondashuvni shakllantirish muammolari tahlil etiladi. Tadqiqotda barqaror taraqqiyotga erishish, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash hamda energiya resurslaridan oqilona foydalanish orqali mintaqa davlatlari manfaatlarini uyg'unlashtirish zarurati asoslab beriladi. Shu bilan birga, suv-energetika resurslari yuzasidan tuziladigan kelishuvlarning yashil siyosatni ilgari surishdagi roli, yuqori va quyi oqim mamlakatlari o'rtasida manfaatlar muvozanatini ta'minlash masalalari yoritiladi. Maqolada hududda uzoq muddatli barqarorlikni qaror toptirishga xizmat qiluvchi siyosiy va institutsional mexanizmlarning ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot natijalari yashil siyosat tamoyillari asosida samarali mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan amaliy takliflarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

KIRISH.

Bugungi kunda mintaqaviy suv-energetika resurslarini boshqarish va ulardan samarali foydalanish masalasi global hamda hududiy siyosatning eng muhim yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Suv va energiya resurslari ekologik muvozanatni saqlash, ijtimoiy taraqqiyotni ta'minlash va iqtisodiy o'sishni jadallashtirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu sababli, ularni boshqarishda davlatlar o'rtasida manfaatlar uyg'unligini ta'minlash dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'lmoqda. Mazkur jarayonda yashil siyosat konsepsiyasi mintaqaviy diplomatiyada yagona yondashuvni shakllantirishning muhim

instrumenti sifatida ilgari chiqadi. Uning asosiy mazmuni tabiiy boyliklardan oqilona foydalanish, ekologik xavfsizlikni mustahkamlash hamda barqaror rivojlanishga erishishga qaratilgan. Ayni paytda, mintaqaviy suv-energetika diplomatiyasi davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish, kelishuv mexanizmlarini takomillashtirish va manfaatlar muvozanatini ta'minlash orqali ushbu maqsadlarni ro'yobga chiqaradi. Shu jihatdan, yagona yashil pozitsiyani ishlab chiqish va unga amal qilish mintaqqa barqarorligi hamda siyosiy hamjihatlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Mintaqaviy suv resurslarini boshqarish hamda suv-energetika diplomatiyasi Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun barqaror taraqqiyot va yashil siyosatni hayotga tatbiq etishda muhim strategik omil hisoblanadi. Suv resurslarining transchegaraviy xususiyati, xususan Amudaryo va Sirdaryo havzalarining bir nechta davlat hududini qamrab olishi, ularni samarali boshqarishni mintaqaviy hamkorlikni chuqurlashtirish orqali hal etishni talab etadi. Tadqiqot modellari suv va energetika tizimlarining o'zaro bog'liqligi barqaror rivojlanish hamda ekologik muvozanatni ta'minlashda muhim o'rin tutishini ko'rsatadi. Markaziy Osiyoda suv resurslarining notekis taqsimlanishi, sobiq sovet davridan meros bo'lib qolgan boshqaruv tizimi hamda iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlari mintaqaviy hamkorlikni murakkablashtiruvchi omillar sifatida namoyon bo'lmoqda. Qodirov va Egamberdiyev tadqiqotlarida suv resurslarini adolatli taqsimlash va iqlim xavfsizligini ta'minlash uchun huquqiy hamda institutsional mexanizmlarni mustahkamlash zarurligi asoslab beriladi. Bu esa o'z navbatida diplomatik kelishuvlar poydevorini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, suv tanqisligi va uning qishloq xo'jaligiga salbiy ta'siri mintaqada jiddiy ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni keltirib chiqarayotgani ilmiy adabiyotlarda qayd etilgan. O'zbekistonning suv diplomatiyasidagi o'rni ham alohida ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotlar mamlakat tashqi siyosatida suv masalalariga ustuvor yo'nalish sifatida e'tibor qaratilib, transchegaraviy hamkorlikni kuchaytirishga qaratilgan yondashuvlar izchil amalga oshirilayotganini ko'rsatadi. Ushbu yondashuvlar davlatlar o'rtasida ishonchni mustahkamlash, resurslardan oqilona foydalanish hamda umumiy manfaatlar muvozanatini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ilmiy manbalarda ta'kidlanishicha, mintaqaviy suv-energetika diplomatiyasida yagona siyosiy yondashuv hali to'liq shakllanmagan. Bu holat kelishuvlarni amaliyotga tatbiq etish va barqaror hamkorlikni yo'lga qo'yishda muayyan to'siqlarni yuzaga keltirmoqda. Xalqaro huquqiy konvensiyalar va transchegaraviy suv resurslarini boshqarishga oid umumiy me'yorlar mazkur muammolarni hal etishda muhim vosita bo'lishi mumkin, biroq ularning mintaqaviy darajadagi tatbiqi hanuz cheklanganligicha qolmoqda. Mintaqada suv-energetika diplomatiyasi va yashil siyosatni rivojlantirishda bir qator tizimli muammolar mavjud. Avvalo, suv resurslarining notekis taqsimlanishi yuqori va quyi oqim davlatlari

o'rtasida siyosiy hamda iqtisodiy ziddiyatlarni kuchaytiradi. Transchegaraviy suv obyektlari sharoitida bir davlatning qarorlari boshqa davlatlarning resurslardan foydalanish imkoniyatlariga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ikkinchidan, iqlim o'zgarishi va ekologik xavfsizlikka tahdidlar suv tanqisligi, suv sifati pasayishi hamda qishloq xo'jaligi va energetika tizimlariga salbiy ta'sir orqali muammoni yanada keskinlashtiradi. Uchinchi muhim masala — yagona siyosiy yondashuv va samarali huquqiy mexanizmlarning yetarli darajada shakllanmaganligidir. Mintaqaviy kelishuvlarning to'liq ishlamasligi davlatlar o'rtasidagi ishonchni susaytiradi va barqaror hamkorlikni cheklaydi. Bundan tashqari, texnologik va institutsional kamchiliklar ham mavjud: suvni tejash va samarali boshqarish bo'yicha ilg'or texnologiyalar yetarlicha joriy etilmagan, davlatlararo ekspert hamkorligi va monitoring tizimlari esa cheklangan darajada rivojlangan. Natijada, ushbu omillar mintaqaviy barqarorlikni ta'minlash va yashil siyosatni izchil rivojlantirishga to'sqinlik qilmoqda. Umuman olganda, qayd etilgan muammolar mintaqaviy suv-energetika diplomatiyasida yagona yondashuvni shakllantirishni murakkablashtirib, davlatlar o'rtasida manfaatlar muvozanatini ta'minlash jarayonini qiyinlashtirmoqda.

Markaziy Osiyo mintaqasida suv-energetika diplomatiyasi hamda yashil siyosatni samarali amalga oshirish yo'lida aniqlangan muammolarni bartaraf etish maqsadida quyidagi ilmiy asoslangan yechimlar taklif etiladi. Avvalo, suv resurslarining notekis taqsimlanishi yuqori va quyi oqim davlatlari o'rtasida manfaatlar qarama-qarshiligini yuzaga keltirayotganligi sababli, ushbu ziddiyatlarni kamaytirish uchun mintaqaviy kelishuvlar tizimini takomillashtirish hamda yagona siyosiy yondashuvni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday kelishuvlar transchegaraviy suv resurslaridan adolatli va oqilona foydalanishni ta'minlab, davlatlar o'rtasida o'zaro ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Shuningdek, iqlim o'zgarishi va ekologik xavfsizlikka tahdidlar sharoitida barqaror rivojlanish strategiyalarini joriy etish, suvni tejovchi innovatsion texnologiyalarni keng tatbiq qilish hamda ekologik monitoring tizimlarini rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi. Mazkur chora-tadbirlar suv resurslarini samarali boshqarish bilan birga ekologik muvozanatni ta'minlash imkonini beradi. Bundan tashqari, yagona siyosiy pozitsiya hamda samarali huquqiy mexanizmlarning yetarli darajada shakllanmaganligi mintaqaviy hamkorlikni cheklovchi asosiy omillardan biri bo'lib qolmoqda. Ushbu muammoni bartaraf etish uchun xalqaro konvensiyalarni amaliyotga keng joriy etish, mintaqaviy huquqiy bazani mustahkamlash, ekspertlar o'rtasida tajriba almashinuvini faollashtirish hamda monitoring tizimlarini takomillashtirish zarur. Shu bilan birga, texnologik va institutsional zaifliklarni bartaraf etish maqsadida suvni tejash va samarali boshqarish bo'yicha ilg'or yechimlarni joriy etish, ilmiy-texnik hamkorlikni rivojlantirish

hamda zamonaviy mintaqaviy monitoring tizimlarini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Bu esa uzoq muddatli barqaror hamkorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Umuman olganda, suv-energetika diplomatiyasi yashil siyosatni hayotga tatbiq etishda mintaqaviy barqarorlikni mustahkamlash, samarali huquqiy mexanizmlarni rivojlantirish hamda yagona siyosiy yondashuvni qaror toptirish zaruratini ta'kidlaydi. Natijada ekologik xavfsizlikni ta'minlash, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish hamda davlatlar o'rtasida manfaatlar muvozanatini saqlash imkoniyati kengayadi.

MULOHAZA

Mintaqaviy suv-energetika diplomatiyasi hamda yashil siyosat doirasida olib borilgan tahlillar shuni anglatadiki, Markaziy Osiyo hududida suv resurslarining notekis taqsimlanishi va iqlim o'zgarishining kuchayib borishi mintaqaviy barqarorlikni ta'minlash jarayonini sezilarli darajada murakkablashtirmoqda. Xususan, yuqori va quyi oqim davlatlari o'rtasida resurslardan foydalanish masalasida manfaatlar qarama-qarshiligi yuzaga kelib, bu holat siyosiy ziddiyatlarning kuchayishiga sabab bo'lmoqda. Shu bois, mintaqaviy hamkorlikni izchil rivojlantirish va yagona yashil yondashuvni shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi¹. Shu bilan birga, mavjud ilmiy manbalar mintaqaviy diplomatiya doirasida huquqiy va institutsional mexanizmlarning yetarlicha takomillashmaganligini ko'rsatadi². Mazkur holat transchegaraviy kelishuvlarning samarali amalga oshirilishiga ma'lum darajada to'sqinlik qilmoqda. Biroq, ekspertlar fikriga ko'ra, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, suvni tejashga qaratilgan innovatsion strategiyalarni kengaytirish hamda mintaqaviy muloqot maydonlarini rivojlantirish orqali hamkorlikni yangi bosqichga olib chiqish mumkin³. Olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, yagona yashil pozitsiyaning shakllanishi nafaqat suv va energetika sohasidagi kelishuvlarni mustahkamlashga, balki mintaqaviy manfaatlar muvozanatini yanada uyg'unlashtirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, davlatlar o'rtasida o'zaro ishonchni kuchaytirish, barqaror siyosiy hamkorlikni rivojlantirish hamda ekologik xavfsizlikni ta'minlash imkoniyatlari kengayadi.

Umuman olganda, mazkur mulohazalar mintaqaviy suv-energetika diplomatiyasi va yashil siyosatni samarali amalga oshirishda yagona strategik yondashuv, mustahkam huquqiy mexanizmlar hamda izchil rivojlanayotgan mintaqaviy hamkorlik hal qiluvchi ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi. Aynan shu asosda resurslardan oqilona foydalanish, ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni jadallashtirish va ekologik barqarorlikni ta'minlash mumkin.

¹ <https://doi.org/10.5281/zenodo.17046825>

² info@inscience.uz

³ <https://doi.org/10.5281/zenodo.17046825>

XULOSA.

Mintaqaviy suv-energetika diplomatiyasi va yashil siyosat bo'yicha olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatadiki, Markaziy Osiyo mamlakatlarida yagona yashil pozitsiya va mintaqaviy hamkorlik barqaror rivojlanish, ekologik xavfsizlik va resurslar bo'yicha manfaatlar muvozanatini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Tahlil natijalari suv resurslarining notekis taqsimlanishi, iqlim o'zgarishi va huquqiy mexanizmlarning yetarlicha rivojlanmaganligi kabi muammolar mintaqaviy siyosatni murakkablashtirayotganini ko'rsatdi. Shu bilan birga, yagona strategiya, mintaqaviy kelishuvlar, xalqaro konvensiyalar va zamonaviy texnologik yechimlar ushbu muammolarni kamaytirish va barqaror hamkorlikni mustahkamlash imkonini beradi. Ushbu tadqiqotning ilmiy va amaliy ahamiyati shundaki, u mintaqaviy suv-energetika diplomatiyasida siyosiy qarorlar qabul qilish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va yashil siyosatni ilgari surish jarayonlariga asos bo'lib xizmat qiladi. Shu yo'l bilan Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasidagi resurslardan oqilona foydalanish va manfaatlar muvozanatini saqlashga hissa qo'shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

¹ <https://doi.org/10.5281/zenodo.17046825>

² info@inscience.uz

³ <https://doi.org/10.5281/zenodo.17046825>